

Audun Kjøs

JAKT

NEG Julehilsen 2014

Omslag og layout: Audun Kjus

Omslagsfoto: Anders Beer Wilse 1929, Harejakt

Samtlige foto i denne utgivelsen eies av Norsk Folkemuseum

Trykt ved Aktiv Trykk AS

ISBN 978-82-91161-41-9

ISSN 1500-0966

JAKT

I Norge er det ikke uvanlig at menn og kvinner tar med skytevåpen ut i skog og mark for å spore opp og drepe dyr. Om du ikke går på jakt selv, kjenner du trolig andre som gjør det. Men hvor mange jegere er det egentlig i Norge?

Jaktåret 2013/2014 var det nesten 140 000 personer på jakt. 7% av alle menn (over 16 år) jaktet denne sesongen. Tettest med jegere var det i kommunene Lierne i Nord-Trøndelag og Engerdal i Hedmark. Her gikk 44% og 43% av mennene jakt. I de største byene, Oslo og Bergen, var det lengre mellom jegerne. Her gikk bare 3% av mennene på jakt. Av alle jegerne var 8 400 (6%) kvinner.

Hvilke dyr jaktet de på? Mest populær var elgen (61 290 jegere), med rype (45 110), hjort (44 210) og rådyr (39 470) på de neste plassene. (Her kan den samme jegeren ha blitt talt flere ganger.) Overordnet var det 82 740 småviltjegere og 92 030 som jaktet på hjortevilt. Rådyrjegerne er med i begge gruppene.

Hvor kommer disse tallene fra? Norge er, som vi vet, et regulert samfunn. Hvis du vil drive med jakt, så får du ikke bare ta med geværet ut i skogen og plaffe løs. For å jakte lovlig, må du først ha betalt jegeravgiften. Og for å løse jegeravgift, må du først stå oppført i jegerregisteret. For å bli innført i jegerregisteret må du først ha bestått jegerprøven. Alle som har gått denne veien og løst jegeravgift, skal også rapportere til Statistisk Sentralbyrå (SSB) hva de faktisk har jaktet på. Fra sesongen 2001/2002 har datagrunnlaget vært så godt at SSB har kunnet publisere disse statistikkene, som er en viktig støtte for forvaltningen av viltet, spesielt for småviltet der det ikke deles ut kvoter. Hvis du lurer på hvilke dyr som regnes som småvilt i Norge, så opplyser SSB at det i tillegg til rådyr finnes 36 lovlige arter: storfugl, orrfugl, lirype, fjellrype, jerpe, ringdue, ravn, kråke, skjære, nøtteskrike, trost, rugde, enkeltbekkasin, stokkand, krikkand, brunnakke, kvinand, siland, toppand, ærfugl, havelle, svartand, grågåås, kanadagås, kortnebbgås, toppskarv, storskarv, måke, bever, hare, ekorn, rødvilt, grevling, villmink, mår og røyskatt.

Den årlige jegerstatistikken til SSB gir presise opplysninger om hvor mange – og i noen grad hvem – som jakter på hvilke dyr, men hvis du lurer på

hvordan og hvorfor de jakter, hva jakten betyr i livene deres og hvordan alt dette har endret seg over tid, så må man lete etter opplysninger andre steder. Ett av stedene du kan lete er i svarene til spørreundersøkelsene om jakt som Norsk Skogmuseum og Norsk etnologisk gransking har samarbeidet om i to runder: først i 1961 og senest i 2012. Denne julehilsenen fra NEG gir noen smakebiter på svarene vi fikk inn på den siste av disse to undersøkelsene. Jeg må understreke at dette ikke er noe forsøk på å gå gjennom jaktens historie. Det er heller en samling med eksempler på hva slags opplysninger NEG og Norsk Skogmuseum fikk inn på undersøkelsen, først og fremst for at dere som skriver for NEG skal få innblikk i hva og hvordan noen av dere har svart. At vi samtidig ikke kan unngå å lære noe om hvordan og hvorfor folk går på jakt i dette landet, tar vi med oss på kjøpet.

Møt fem jegere

For å bli bedre kjent med noen av de mer lidenskapelige jegerne blant oss, skal vi la fem av dem introdusere seg litt fyldigere. Først skal vi møte en som jakter både på stort og smått, og med et bredt register av teknikker. Han gir en nokså grundig forklaring på hvordan han praktiserer lokkejakt. Dette er en form for jakt som er blitt mer populær i senere år.

Jeg jakter på: Ringduer, gås, rådyr, and, rev, bever, rype, skogsfugl og elg. De forskjellige jaktformene har ulike teknikker. Noen går i rolige og behagelige former med mye venting (posteringsjakt). I andre er man i mye aktivitet som ved støkkjakt eller jakt med hund etter fugl. Så er det smygjakt som krever enormt av jegeren for ikke å bli oppdaget ved lyd eller lukt. Jeg driver lokkejakt på rådyr og rev. Skal jeg lokke rev, lokker jeg mest februar, mars, april, da reven synes lett mot den hvite snøen. Reven er også sulten etter en lang parringstid med lite spising. Når jeg lokker rev har jeg fullt fokus på vindretningen. Jeg finner en post med skuddfelt i vindretningen, da reven ofte kommer inn denne veien for evt. å oppdage farer, så da er det greit å få skuddmulighet før den får vittring av deg. Når jeg skal lokke rådyrbukk, beveger jeg meg inn mot bukkens revir (som jeg har funnet fra før). Lokker først med svake kontaktlyder og så venter jeg på respons. Hvis ikke, starter jeg etter en stund med hetslyder, noe som får bukken til å komme styrtende inn mot lyden (da simulerer jeg ei geit som blir vartet opp av en annen bukk). Er det ingen respons da, er nok bukken

så opptatt at den ikke vil komme, da trekker jeg meg ut samme vei som jeg kom og prøver igjen om noen dager.

Jeg startet med jakt i ung alder, da mange i familiekretsen drev med det. Jakt er normalt der jeg kommer fra. Det er viktig at folk som ikke driver med jakt vet hva vi holder på med, så jeg bruker tid på dette også, og får positive tilbakemeldinger. Jeg jakter alene og sammen med andre. Når jeg jakter på småvilt sammen med andre er det med en fast gjeng, ingen leder, men vi har en plan vi følger, etter planlegging i forveien. Når det jaktes storvilt, kreves det en jaktleder, og hans/hennes regler må følges til punkt og prikke (det brukes kraftige våpen, som går langt). I jaktlaget holder vi årsmøte og fest på nyåret, med feiring av bragder og flauser og planlegging av neste sesong.

*Det utstyret som er viktigst for meg er: lydløse klær, en god håndkikkert og geværet. Er man mye ute verdsetter man klær som tåler forskjellig vær. Til jakt kan det meste skaffes, og det er mye man ikke trenger. Har nok for mye utstyr selv. Jeg jakter på egen eiendom, sammen med andre i deres terreng og leier terreng på inatur.no. Jeg bruker nok 3000-6000 i året på leie av terreng. Da er det rype og skogsfugl det meste går til. Det går også noen daler til ammunisjon. Jeg har ingen inntekt fra jakt, bare utgifter og glede!
(Mann f. 1977, Larvik i Vestfold, 41225)*

I denne lille historien møter vi en person som forteller om ting som betyr mye for ham. Når han har valgt å skrive forholdsvis mye om lokkejakt, kan jeg ikke tro annet enn at dette er en jaktform han verdsetter og som gir ham gode opplevelser. Det er nok samtidig et moment at lokkejakt krever visse spesielle kunnskaper, som han er villig til å formidle.

Hvis man vet hvilke spørsmål vi stilte i denne undersøkelsen, så er det ikke vanskelig å se gjenskinnet av spørsmålene i svarene. I store trekk var gangen i undersøkelsen slik: Først spurte vi ganske objektivt om hva, hvor og hvordan du jaktet. Deretter spurte vi om den sosiale sammenhengen: om hvordan du hadde lært å jakte, om hvem du jaktet sammen med og hvordan jakten ble organisert. Til sist spurte vi om utstyr, utgifter og utbytte fra jakten, og her spurte vi også ganske direkte: Hvorfor går du på jakt?

I presentasjonen av vår andre jeger vil vi se at opplysningene kommer i omtrent samme rekkefølge, samtidig som vi får vite andre ting og det legges vekt på andre forhold. Nå skal vi møte en som jakter på skogsfugl og rype uten hund.

Jeg går på støkkjakt på småvilt, fortrinnsvis ryper og skogsfugl. Jeg har tilbud om rådyrjakt, men har ennå ikke slått til på det. Det er en annen form for jakt med postering, jeg liker bedre å bevege meg i terrenget. Jeg går vanligvis i terrenget der både ryper og skogsfugl beiter. I denne formen for jakt blir jaktformen lik uansett om det er ryper eller skogsfugl som flyr opp. I jakt uten hund må man selv "spore" opp viltet. Det vil si å vurdere terrenget om det kan være habitat for ryper eller skogsfugl. Man får sjelden forvarsel om at det befinner seg fugl i nærheten. Plutselig flyr de opp, og man må reagere raskt. Ryper har en tendens til å fly et lite stykke, og deretter sette seg ned på andre siden av en åskam. Ryper kan man derfor "gå opp" igjen, ved å følge flukten og vurdere hvor de kan ha satt seg.

Jeg tok jegerprøven i 1991, da var jeg 20 år, og jeg har jaktet årlig siden den gang, med unntak av de siste årene. Nå er det et par år siden jeg gikk på jakt sist. Jeg har alltid gått på jakt med min far (født 1923). Da han døde i 2010 hadde jeg ingen å jakte med lenger. På samme tid mistet jeg også det jaktterrenget jeg hittil hadde brukt. Nå forsøker jeg å finne nye jaktvenner. Min jakt sesong har gjennom årene alltid vært relativt kort, den har begrenset seg til et par helger, alt etter som hva som passet min far. Vi har gjerne startet 10. september, og noen ganger tatt en helg ute i oktober etter at elgjakta er ferdig. Så sen jakt er vanskelig uten hund. Fuglen er blitt sky og flyr gjerne opp på for lang avstand for oss. Jeg savner jakten, og ser frem til å ta det opp igjen neste høst.

Jeg overtok først min mors hagle, kal. 16 side by side, som hun hadde fått i morgengave av min far da de giftet seg i 1964. Skjeftet var egentlig litt langt for meg, og etter hvert fikk det også en sprekk i treverket. Jeg kjøpte ny hagle i 2003, denne gangen en kal. 20 over/under. Dette var i forbindelse med at jeg selv skulle gifte meg, og at jeg i den anledning kjøpte en hagle til min tilkomne mann i håp om å få med ham på jakt (han har etter snart 10 år fortsatt ikke tatt jegerprøven, så det ser dårlig ut...). Mitt utstyr er enkelt: Børse, patronbelte, pusseutstyr samt bekledning. Bekledningen består av bukse og jakke, skytehansker og jaktlue med orange fôr.

Jeg er oppvokst med at begge mine foreldre jaktet, så det var naturlig å begynne med det. Den første turen var med far på skogsfugljakt i Grue Finnskog, der han bestyrte og eide skog. Dette var i oktober, og det ble mitt første møte med hvor sky fuglen kan være så sent på året. Vi både så og hørte de lettet mellom trestammene, men dessverre på alt for lang avstand. Jeg husker det som enormt frustrerende. Men også spennende, gikk med hjertet i halsen nesten hele tiden. Man vet aldri når det plutselig skjer. For meg er spenningen og naturopplevelsen det viktigste. Det å bevege meg i terrenget, lese det og vite at når som helst kan det fly opp fugl.
(Kvinne f. 1971, Bærum i Akershus, 41230)

Anders Beer Wilse 1935: Kvinne med hund på jakt

Denne jegeren har gjort en innsats både for å vise hvordan jakten hun praktiserer foregår, og for å formidle hvorfor hun er så glad i nettopp denne formen for jakt, der hun må bevege seg gjennom terrenget med en ganske spesiell årvåkenhet. Samtidig vender hun stadig tilbake til hvordan jaktglede og jaktferdigheter er noe hun forbinder med familien, spesielt med faren. Jakten er en viktig del av hvem hun er. Dette svaret er vel mer enn alminnelig

sammenhengende. Hele beretningen om hvordan og hvorfor hun jakter, om hvordan hun begynte å jakte og om utstyret hun bruker henger sammen. At svaret utgjør en sammenhengende beretning, gjør det lett og underholdende å lese.

Tredje jeger gir også gode innblikk i hvordan og hvorfor han jakter, selv om skrivestilen er knappere.

Som 15-åring fikk jeg tak i en hagle, søkte og fikk tillatelse til å jakte småvilt, og tok teltet og utstyret og dro på tur alene. Foretrekker å jakte alene – styre alt selv ut i fra egne vurderinger. Vil være aktiv – ikke passiv (=sitte på en post). Jeg liker opplevelsene – spenningen – intensiteten – roen – det å være alene i skogen – det å i det hele tatt være ute i skogen.

Jakter nå stort sett bare hjort. Hovedsakelig smygjakt alene. Skyter 10 – 20 dyr per år. Jakter flere plasser på Vestlandet, men hovedsakelig i Hordaland og Rogaland. Foretrekker variert terreng og biotop hvor jeg selv kan velge og tilpasse jakten ut i fra vær og vind og hvor dyrene står. Jakter mye i bratte vestlandslier. Har prøvd lokkejakt på hjort (dvs brøling) med varierende hell. Har jaktet småvilt + elg og reinsdyr og jakt med posting/driving, etc tidligere. Foretrekker jakt på hjort på denne (smygjakt) måten da dette gir de største utfordringene og opplevelsene. De største opplevelsene er nok situasjoner der jeg har greid å identifisere store kronhjort og har greid å smyge meg nært innpå. Om jeg har fått skutt dyret er av mindre betydning. Men det er kjekt å lykkes.

Jakter mye i løpet av høsten – nesten hver helg + gjerne to hele uker/ langhelger. Jeg fører jaktlogg. Dokumenterer alt jeg synes er av interesse å huske på og samle opp og ta med videre av erfaringer, i hovedsak opplevelsene, dyrenes oppførsel og reaksjon, vær/vind, skuddsituasjon, etc.

Bruker ulike våpen til ulik jakt. F.eks dobbeltrifle til jakt i tett terreng som krever raske skudd, og boltrifle i flattskytende kaliber i fjellterreng/åpne områder. Har en del utstyr som f.eks god kikkert, avstandsmåler, hørselvern. Bruker gore-tex-baserte klær med myk overflate i fjellet og vadmél i skogen. Leser og prøver ting ut. Bruker gjerne 70 – 80 000 på jakt i året. Hovedsakelig leie av terreng. Så våpen/ammo og utstyr + transport, mat, etc. Selger kjøtt - dette dekker opp en del av utgiftene.

*Det er viktig for grunneierne at dyrene på kvoten blir skutt. Jakten er med på å regulere bestanden av hjort, som ser ut til å øke kraftig.
(Mann f. 1963, Sola i Rogaland, 41254)*

Her har vi en som har prøvd ut mange former for jakt før han landet på en form som både er fysisk og teknisk krevende: smygjakt på hjort i bratte vestlandslie. Han skyter 10 – 20 dyr i året. Ut fra Statsskogs satser for felte dyr (3200 pr. stk.) skulle verdien på kjøttet kunne komme opp i 64 000 kroner. Selv for en som skyter såpass mange dyr, er jakten altså en ikke ubetydelig utgiftspost. Han gir to forskjellige forklaringer på hvorfor han jakter. Avslutningsvis gir han en objektiv forklaring: Det vil ikke være bra for balansen i naturen om hjortebestanden øker kraftig og jegerne hjelper grunneierne med å se til at dette ikke skjer. Innledningsvis gir han en subjektiv forklaring, som også inneholder fortellingen om hvordan han begynte å gå på jakt. Denne jegeren ser ikke seg selv som arvtakeren til en familietradisjon eller til en skikk i lokalsamfunnet, men fant selv ut at han ønsket å jakte. Han kom siden frem til nettopp hva slags jakt som ga ham størst utbytte i form av spenning, ro og nærvær i naturen. Han sier at han skriver jaktlogg og at han rapporterer ganske utførlig om jakten i den. Det skulle ikke forundre meg om språket i beretningen over likner på språket i jaktloggen. Et trekk ved skrivemåten er hvordan subjektet (jeg) er utelatt i nesten alle setningene. En slik måte å skrive på er vanlig i logger, journaler og rapporter – noen ganger bare fordi man blir lei av å begynne hver setning med ”jeg”, men andre ganger også fordi observasjonene ser mer objektive ut når subjektet blir mindre tydelig i teksten. Korte setninger med klare observasjoner om objektive forhold vil nok i tillegg kunne oppfattes som en mandig, maskulin stil.

Den fjerde beretningen fyller ut bildet vi så langt har fått av jegerne i Norge. Nå blir vi kjent med gledene og bekymringene knyttet til å jakte med hund, og vi får et innblikk i hvordan den nye GPS-teknologien har endret jakta. Harejakt av slaget det handler om her, har vært populært i Norge fra midten av 1800-tallet. Tre av de norske hunderasene, dunker, haldenstøver og hygenhund, er utpregede harehunder. Disse hunderasene er i dag truet fordi harejakten har dalt kraftig i popularitet, men som vi skal se finnes det fortsatt sterke miljøer for harejakt. I forrige svar var det mulig å se en del koblinger mellom hva det

kan bety å gå på jakt og hva det kan bety å være mann: å kunne ta seg frem i fysisk krevende landskap, å kunne overliste og felle store kronhjørter, å beherske teknisk utstyr, og å uttrykke seg presist, konkret og objektivt. I den neste beretningen møter vi enda en faktor som kan være med på å forklare hvorfor 94 % av jegerne i Norge er menn: jaktlaget som mannsfelleskap.

Jeg driver harejakt med hund, finsk støver. For meg er samhandlingen med hunden og hundeprestasjonene det mest vesentlige med jakta – det er det som gir spenningen. Hvordan harejakta drives avhenger i stor grad av hundens kvaliteter og egenskaper. Jeg har selv to hunder av samme rase som jakter på vidt forskjellige måter. Den ene kan jeg slippe, og han vil selvstendig søke igjennom skogen rundt meg i radius på opptil 1,5 km. Min "jobb" er da å vente, følge med på peilen om han blir på et sted – finner fot – for så å bevege meg inn mot det aktuelle området. Når han tar ut (finner haren) lar jeg han jage en god stund før jeg posterer. Postene velges ut fra hvordan terrenget er formet, og i forhold til hvordan hunden loser.

Den andre hunden er trangstøkt, dvs. at hun går maks 200 m fra meg. Da må jeg i mye større grad ta aktiv del i søket etter nattbeitet til haren, og være støttende når hun går i fot (leter i nattbeitet etter der haren sitter). Selve posteringen foregår etter samme prinsipper, men når hun taper haren er jeg raskere frem mot der hunden er for å gi henne støtte i tapsarbeidet (hun er unghund).

Jeg har opplevd skader på hunden et par ganger; en gang i piggrådgerde i en setergrend, den andre påkjørsel med bil. Tidligere har jeg også hatt tre hunder som har blitt borte over natta, men kommet tilbake. Dette er ikke problematisk etter at man har fått GPS-peil, som etter min mening har reformert jakta.

Jeg er medlem av en jegerforening med eget terreng nær hjemmet, samt at jeg kjøper jaktkort i et par terreng i andre kommuner. Det er en lukket forening der en må anbefales av et annet medlem for å kunne bli vurdert av styret som medlem. I tillegg stilles det krav om lokal tilknytning. Bilder fra spesielle jaktturer pryder veggene i jakthytta. Jeg er også med i to jaktlag der det ene har fire medlemmer som har dratt på en fast høstjakttur i privat regi siste 20 år, og det andre har tilsvarende innretning, men med 8 medlemmer. Begge er eksklusivt for menn. (Koner får være med så mye de vil på jakt, men

ikke på disse guttaturene). Viltet tilfaller skytteren. Alt kjøtt blir brukt i egen husholdning ved festlige anledninger. Innmaten får bikkja i skauen.

Hunden holdes i god fysisk form med jogging utenom sesongen og jakttrening før jaktstart. Sesongen starter med hundetrening med løs hund (ikke med børse) 21.08, jakta den 10.09 og avsluttes 28.03. Jeg jakter ca 20 – 30 dager i året – noe som selvsagt er alt for sjelden.

(Mann f. 1971, Aurskog-Høland i Akershus, 41209)

For de som forteller om å jakte med hund, har samspeillet med hunden (minst) like stor betydning som kameratskapet mellom jegerne og det å snike seg inn på byttet. I det femte og siste av disse korte jegerportrettene møter vi en hunderase som på ingen måte er truet: norsk elghund type grå. Den lokale tilknytningen, som i den forrige beretningen var en forutsetning for å kunne opptas i jegerforningen, finner vi igjen i det neste svaret, der rekrutteringen til elglaget foregår ved at sønnene overtar etter fedrene. Dette er etter alt å dømme en ganske vanlig måte å organisere elgjakt på i Norge. I blant kan en datter også komme med i laget.

Jeg jakter mest elg nå, men jaktet alt som var før. Jakta starter 25. september og kan vare til jul. Nå er det mest helgene det jaktes, bruker vel 20 jakt dager i året, kanskje litt mer enkelte år. Dagen før første jaktdagen er alltid litt spesiell, selv om iveren har gitt seg litt med årene. Viktig med lokalkunnskap, hvordan terrenget er, tenke seg hvor elgen står og hvordan gå fram. Jeg liker variasjon i terreng og variert skog av alle slag, gjerne bratt og ulendt og helst mest mulig villmark (men ikke helt i ødemarka, da). Lokker endel på elgjakt og har lykkes godt med det. Jakter mest med hund, da det gir meg mest glede. Med løshundjakt på elg bruker vi poster i terrenget.

Vi er et lag på 6 jegere, alltid vært i et lag, alt fra 4 til 8-10 mann. Det er sønner som fortsetter, og så langt bare menn, men vi får se om min datter vil være med etter hvert. Vi deler likt, skytteren får ikke mer enn de andre. Vi jegerne deler kjøttet selv og jeg får hjelp av ei dame som kan kjøttskjæring hjemme, der maler og pakker vi alt selv. Vi spiste alltid en indrefilet i koia før, men det gjør vi ikke lenger nå, savner det. Vi samles gjerne en gang eller to utenom jakta også. Forbereder jakta eller bare for å prate og drikke kaffe.

Jeg gikk i min fars fotspor, var med ham på jakt fra tidlig av og lærte mye. Han var en god jeger. Jeg skjøt min første elg som 14 åring. Jeg håper mine sønner vil fortsette og vil være med meg på jakt, men jeg maser ikke, de finner ut av det selv. Av våpen og utstyr bruker jeg det jeg fikk til min første jakt. Jeg har det jeg trenger av gode, praktiske klær og utstyr, ikke noe overdrevet. Jeg har hatt egne hunder siden 97, før det brukte jeg far sine. Trener dem hele året, Norsk elghund grå, jeg vokste opp med dem.

Bruker vel 10 000 – 15 000 på jakt, kanskje 20 000, da er jaktretten med og de fleste utgiftene. Sitter jo igjen med kjøtt, vanligvis 100 kg. Hvis jakta går bra kan vi selge noe ifra hele laget også, som blir delt ut igjen på hver enkelt jeger. Inntekter blir det ikke, men fikk litt i høst da jeg var hundekar for noen tyskere.

Jeg har en del elgtrofeer, deriblant 5 elger med medalje: en gull, tre sølv og en bronse. Hadde andre ting før også: storfugl, ekorn og rådyr, men det er den store som har fasinert meg mest og som jeg har tatt mest vare på som trofeer. Jeg har preparert mest selv, men noen har andre også preparert. Nå gjør jeg alt av jobben selv. De betyr ganske mye for meg, men det er jaktopplevelsen som betyr mest. Da kan det like godt ha vært bare en liten kalv som ble felt, like stort det. (Det kan jeg si nå, som jeg har fått min gullelg.) (Mann f. 1969, Elverum i Hedmark, 41229)

Gjennom disse fem beretningene vil jeg mene vi har fått et visst innblikk i hvordan jakt blir praktisert i Norge i dag, selv om hver av de fem ikke snakker for noen andre enn seg selv. Likevel er ikke folk så voldsomt unike, og erfaringene én kan fortelle om, vil normalt mange andre også kunne kjenne seg igjen i. Det er noen fellestrekk på tvers av de fem beretningene. Flertallet av de som har gitt fyldige beskrivelser av hvordan de jakter, praktiserer former for jakt der de må bevege seg mye i terrenget. Det gjelder for alle svarene og ikke bare for disse fem. De aller fleste forteller også at de har et moderat forbruk når det kommer til å handle nytt utstyr. Her er det imidlertid noen tydelige unntak, slik som hjortejegeren over, som slett ikke legger skjul på at han liker å holde seg oppdatert på utviklingen av utstyr. Uansett hvor lite penger du bruker på utstyr, jakt er ikke lenger noen inntektskilde for jegerne. Hvis du skal tjene penger på jakt må du være blant de som gir adgang til jaktopplevelsene. Som vi så i det siste svaret: å være hundekar for utenlandske jegere er det

mulig å tjene penger på. Grunneiere kan tjene penger på å selge jaktrettigheter og de kan kanskje også holde egne utgifter så lave at de ikke taper penger på å jakte. De som selger utstyr og informasjon (blader) til jegerne kan tjene penger på jakt.

Det vi har fått vite om hvordan man går frem for å være en vellykket jeger i disse fem beretningene, er naturligvis ikke nok til at vi som ikke går på jakt, lærer å bli jegere, men vi får altså et innblikk både i hvordan og hvorfor folk jakter i Norge i dag. I resten av denne teksten vil jeg forsøke å utvide dette bildet ved å trekke inn elementer fra noen av de andre svarene vi har mottatt.

Kameratskap

Når folk vil forklare oss hva jakta betyr for dem, da er det mange som forteller om kameratskap. Det spesielle kameratskapet delte jaktopplevelser kan gi, får vi høre om i disse minneordene, som kona til den avdøde har tatt vare på.

Her er et utdrag fra en minnetale en jaktkamerat av min mann holdt i begravelsen: «Aldri glemmer jeg den fine stemninga ved kveldsbålet etter lange jaktøkter i Tindsida. Årets rype, sausen krydret med bær og urter fra skogen, med god rødvin til. Varme septemberkvelder med fullmåne over et Stortindvann som speiler måneskiva og flammene fra bålet. Kan man ha det bedre sammen med kompiser? Det er slik jeg tenker meg evigheten: De evige jaktmarker. Du dro dit altfor tidlig.» (Kvinne f. 1942, Karlsøy i Troms, 41124)

Lagmann Christensen og høyesterettsadvokat Stoud Platou. Fra portrettserie av personer som bodde på eller besøkte Dal gård i Ullensaker, fotografert av gårdens eier, kammerherre Fredrik Emil Faye i årene 1875 – 1900.

For de som ikke er med i jakta, men betrakter jegerne utenfra, er kameratskapet tydelig å se.

Her hjå oss er det ei gruppe på fem-seks leger frå Oslo som har jakta hjort og rådyr i 11 år no. Dei er ei veke og bur i ei 150 år gamal husmannsstove. Det må vere attraktivt når dei kjem att slik, år etter år, og tingar på neste sesong før dei reiser. Så vidt eg veit har dei ikkje skamskote eit dyr her enno. I denne gjengen er det berre mannfolk. Ein av desse legane har med sønene sine frå dei er 13 – 14 år.

(Mann f. 1927, Tingvoll i Møre og Romsdal, 41130)

Jaktlag i Åseral i Vest-Agder. Fotograf: ukjent

For en som står utenfor, men gjerne skulle vært med, kan det sterke fellesskapet om jakta kanskje bli litt sårt å være vitne til.

Jeg tok jegerprøven noen år etter at jeg ble kjæreste med han som nå er min mann, fordi jeg gjerne ville at vi sammen kunne gå på tur/jakt. Det ble vel et par dagsturer sammen, men jeg forstod jo raskt at dette var en interesse han primært ønsket å dele med sin bror og med kompiser :). Han går først og fremst på rypejakt og utbyttet er stort sett svært magert – målt i kg, men desto større

opplevelsesmessig. Får som regel hjem en utslitt og lykkelig mann etter en årlig langhelg på fjellet med kompiser.

(Kvinne f. 1974, Arendal i Aust-Agder, 41174)

Endringer i jakta

Forståelsen av hvordan og hvorfor folk jakter nå for tiden, blir bedre hvis vi også har kunnskap om hvordan jakta var før. Dette får vi opplysninger om i svarene til undersøkelsen. Her er en som forteller om hvordan drivjakt på elg ble vanlig i Telemark etter 2. verdenskrig, da det ble mye mer elg i skogene.

Foto fra elgjakta i Åmli i Aust-Agder 1912. Fotograf: ukjent

Før krigen var det sers mykje fuglejakt, rikeleg med fugl og lite eller ikkje elg. Ikkje rådyr heller, eller reinsdyr. Etter krigen vart det meir og meir intens elgjakt, meir elg, rådyra kom, det vart meir og meir rein, etter kvart no også hjort. Elgjakta vart drivjakt med postrekke. Eg har vore mykje på elgjakt, mest då som drivar. Den gong var det lange og mange driv, postrekka vart satt ut og drivarane måtte gå lange omvegar før ein kunne starte drivet. Her er sers ulendt terreng som krev at slikt vert gjort med omtanke. Fyrst om morgonen var det samankomst rundt eit bål med kaffi og mat og planlegging av opplegg for dagen, styrt av jaktleiar. Felt elg måtte dragast på eige skinn fram til mogleg

bilveg, noko som ofte var sers tungt. Elgane vart hengt opp og kjøtet fordela ved høveleg tidspunkt. Hund var ikkje vanleg med denne form for jakt, men av og til var ein med i drivet.

(Mann f. 1936, Fyresdal i Telemark, 41157)

Selve terrenget og stedsnavnene kan bære minner om hvordan jakten foregikk i riktig gamle dager.

Gården jeg kommer fra heter Hjertnes. Fram til 1600-tallet var den udyrka og en del av et ganske stort skogområde til å være på en øy ytterst på Vestlandet. Den tidligste skrivemåten vi kjenner til er Hierdtnæss og «forståsegpåere» sier navnet kommer av hjort. Det har i alle år vært hjort i skogen her, men ganske spredt. I skogen vår er det et skar, Hjortaskaret, og på et nes som tikker ut i sjøen ei stor helle, Dyrhedlå. Ovenfor er lendet slik at de drev dyra ned dit, lå på vakt og avlivet dem. Hjorten svømmer jo, så det måtte nok skje straks.

(Kvinne f. 1932, Bømlo i Hordaland, 41219)

Den neste meddeleren kan fortelle om en tid da det å gå på jakt fortsatt kunne gi en ekstra inntekt for folk som ikke hadde mye penger. Han gir også en oversikt over noen av de vanligste grunnene for å gå på jakt.

På 70 tallet fikk jeg jobb i en større skogeiendom. Bestyreren hadde nok å gjøre, så det ble til at jeg fikk jobb med å administrere elgjakta. Naturlig nok ble jeg kjent med veldig mange jegere. En jeger fortalte at grunnen til at han begynte å gå på jakt, var at han trengte kontanter til «hypoteken». Dvs. han hadde et lån på småbruket hvor renter og avdrag forfalt hver høst, og den gangen var det slik at det å gå på jakt og fiske ikke var noen rikmannshobby, men tvert i mot forbeholdt husmenn og fattigfolk som en del av livbergingen. Senere kom det andre motiver inn, men matauken sto nok fremdeles høgt. Der jeg jobbet var prisen på elgjakt såpass lav, at «det bar seg» hvis du ser bort fra medgått tid. Noen gikk på jakt fordi det var tøft og karslig å legge ned et så stort dyr som en elg. Atter andre så på samspillet mellom elg, hund og jeger som den største opplevelsen, og var ikke så opptatt av selve fellingene. Når det gjelder småviltjegerne, spesielt rypejegerne, tror jeg nok naturopplevelsen spiller en viss rolle. Å sitte på elgpost og fryse er vel ikke den helt store naturopplevelsen,

men spennende kan det nok være. Ellers så kan en vel si at lidenskapen for jakt er omvendt proporsjonal med størrelsen på viltet det jaktes på. Jeg vet om jegere hvor det å ha engelsk setter, dra med fly til Hardangervidda på kjempedyr rypejakt er statussymbol nr. en. (Mann f. 1937, Ringsaker i Hedmark, 41073)

Dette svaret er også et fint eksempel på at man ikke nødvendigvis må være jeger for å ha noe å fortelle om fenomenet jakt. Det gjør også de to følgende barndomsminnene om revejakt. Her lærer vi både om hvordan jakten foregikk og om mennenes lidenskap for revejakten.

Som barn opplevde eg at mennene var ivrige i å gå på revejakt og «ta hi» som dei sa. Ein gong hadde fleire karar gått på sporsnø etter ein rev. I mørkningen såg dei spora slutta i ei ur. «Me røykjer han ut», sa dei og samla rusk og rask. Ved inngangen til ura sette dei seg med børsene klar, men han som skulle kveikja på sa: «Eg har ikkje fyrstikker, har de?» Nei, ingen hadde for ingen brukte tobakk. Ein annan gong kom to av morbrørne mine tidleg ein morgon for å gå på revejakt. Det var sporsnø. Dei gjekk på ski, men føret var tungt. Tidleg fann dei eit spor som gjekk lenger enn langt. I

Anders Beer Wilse 1902: Jeger på ski

skumringa sprang reven opp, men det var for mørkt til å skyta. Trøytt og slitne kom dei heim til oss, mor laga mat til dei og ved bordet sa den eine til den andre: «Kva seier du om å gå igjen i morgon?» «I dag trur eg ikkje eg går i morgon» svara den andre og visste at han kunne få lysta att dagen etter. No er det blitt langt mellom revejagarane.

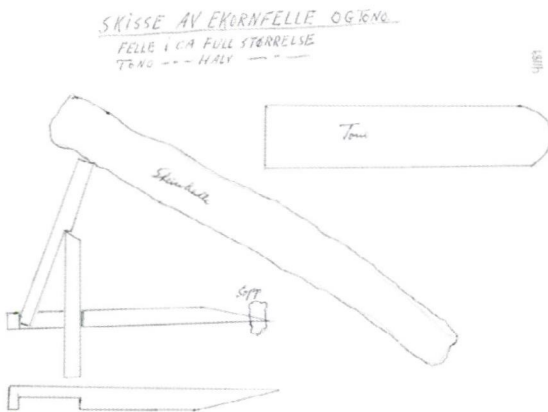
(Kvinne f. 1942, Time i Rogaland, 41195)

I denne undersøkelsen spurte vi bare om jakt og ikke om fangst. Men vi får ofte også opplysninger om slikt som vi ikke har spurt om. Det er ganske mange som har fortalt oss om hvordan barna som var for små til å håndtere skytevåpen,

kunne lage feller og snarer for småvilt, og kunne tjene seg litt penger på den måten. Her er for eksempel en ganske utførlig beskrivelse av hvordan de kunne fange ekorn.

Oppi skogen og satte vi opp ekornfeller. Vi spikket oss felltre, som vi satte under en steinhelle. Som åte brukte vi såkalt ekornsopp som vi samlet og tørket om høsten. Felltre besto av 3 tre som var slik laget at når ekornen berørte åren så falt steinhellen ned på den, og den ble vanligvis drept momentant. Det var skinnet på ekornen som hadde verdi. Det måtte «klenges» av kroppen, slik at det var åpent bare i bakenden. Deretter ble det tredd over en «tono». Tono var et flatt trestykke som skinnet ble tørket på. Etter tørking solgte vi skinnet til en lokal skinnhandler. For et pent skinn kunne vi få opptil 5 kroner, og det syntes vi var bra inntekt. Nesten ingen fikk lommepenger på den tid. De nevnte felltre var enkle, men vanskelig å beskrive, derfor legger jeg ved en skisse over de, samt tono. Det er vel få i dag som kjenner «teknikken».

(Mann f. 1932, Lom i Oppland, 41189)

Skissen er utført på liggende A4-ark. Figurene gjengis her i forminskert målestokk.

For noen barn har fangst av ekorn, rype eller hare vært en introduksjon til jegerlivet. For andre har forsøk med fangst gitt en avklaring på at det å drepe dyr ikke passet for dem.

Da jeg begynte på skolen fikk jeg høre om rypefangst med garn – det var det noen medelever som syslet med. Dette hørtes spennende ut, og jeg ville prøve. Først måtte jeg ha et garn, og det måtte jeg binde selv. Far lærte meg kunsten, men det tok en evighet før det blei så stort at jeg kunne begynne med fangst. Endelig på etterjulsvinteren var garnet så stort at det kunne settes ut. En fin vinterdag tok jeg skiene fatt og gikk til skogs. Det var ikke lange turen, men spennende. Jeg plasserte garnet mellom småkratt og trær og syntes det så bra ut. Så var det bare å gå hjem for å vente til neste dag etter skoletid. På skolen fikk jeg høre at det ikke var sikkert at rypa var død i garnet, og da måtte jeg knekke nakken på den. Det hørtes ikke særlig bra ut og jeg var ikke så tøff lenger. Da jeg gikk for å røkte garnet husker jeg at jeg ba til Gud at det ikke måtte være fugl i det. Heldigvis sto garnet der like rypefritt som da jeg satte det ut. Jeg tok garnet ned, putta det i sekken og gikk hjem. Jeg har aldri prøvd meg på fangst eller jakt etter dette.

(Kvinne f. 1937, Lervik i Troms, 41382)

Hvorfor ikke?

For vi kan jo vende på det, ikke sant? I stedet for å spørre om hvorfor noen går på jakt, kan vi spørre om hvorfor andre *ikke* gjør det. Vi har fått en del fortellinger av dette slaget, om hendelser som fikk fortelleren til å forstå at han eller hun ikke ønsket å jakte, for de syntes synd på dyra. Her er et annet eksempel på en slik fortelling. Den handler ikke direkte om jakt, annet enn at den forklarer hvorfor fortelleren har valgt å ikke gå på jakt.

Ein kamerat hadde funne eit uglereir med små ungar i ei gran nede ved elva. Ugleungar skulle vere lette å temme, kom vi på. Skulle ikkje vi hente oss ein unge og ordne oss med tamugle slik som falkonerane med falkane vi hadde lese om? Sjølv sagt skulle vi det. Ekspedisjonen planla vi utan at mor mi visste noko. Ein dag etter skuletid tok vi strake vegen til reiret med 3 – 4 stygge og tjafsete ungar, med svær vom, store hovud som dei ikkje kunne løfte, og ikkje kunne dei setje fot under seg. Heilt hjelpelause og stakkarslege låg dei der. Vi var rundt åtte år og plukka med oss ein unge, pistrande og ekkel. At vi aldri kunne greie å berge livet på vesenet, datt meg ikkje inn. Eg tenkte berre på all moroa kreket skulle gi oss. Kven skulle så ta ungen heim? Det vart eg. Heime presenterte eg stolt det halvdaude vesenet for mor mi. Ho trudde ikkje sine eigne auge då eg

hala stakkaren opp av ei lomme. I sinne torpederte ho planane våre, understreka tydeleg at ho ikkje ville ha dyr eller fugl i huset og bad meg frakte ungen tilbake til reiret før han døydde. Eg gjekk ut, heilt knust, kjende meg heilt hjelpeløs mot overmakta, prøvde å stappe meitemark inn i ungen som no pistra frykteleg ynkeleg, men han ville ikkje opne nebbet. Hovudet hang ned som ein sekk. Tilbake til reiret? Nei, det var umogleg å klare åleine, og dei medskuldige budde eit par km unna. Eg tok ei drastisk avgjerd om å slå fugleungen i hel. Det ville bli mitt første drap. Attmed meg på vegkanten der eg hadde sett meg, stakk ein stein opp av jorda. Den vart kanskje løysinga. Med godt tak om føtene på ungen daska eg han mot steinen. Han peip endå meir og slo med dei ørsmå vengene. No greip panikken meg, men eg visste eg måtte kverke stakkaren. Med augo fulle av tårer så eg såg verken fuglen eller steinen, slo og slo eg i ørske. Eg måtte få stoppa den pinsame pistringa. Så vart det stilt. Fuglen rørte seg ikkje, ut nebbet rann det blod. Han fekk ei grav under noko mose eg sleit opp. No hadde eg tatt liv, gjort meg til drapsmann og måtte slite med etterverknadene av denne hendinga i lange tider. Ærleg talt slit eg visst framleis med dårleg samvit for fugleungen, og har alltid kjent meg i slekt med Per Sivle som i "Hjelpeløs" fortel om då han skaut ein småfugl med hagla han hadde fått. Fuglen fall ikkje død ned, men vart sitjande på greina og kika på han med auge runde og blanke som vassdropar medan blodet draup frå brystet. Han greidde ikkje å sjå lenge på den uskuldelege småfuglen, treiv ein lurk og slo som rasande så molda spruta, slo og trakka så lenge der var fjør å sjå. "Og det veit eg", skreiv han, "at ikkje eit einaste skotet meir skaut eg med den børsa". Eit liv hadde eg også tatt, men visste med meg sjølv at eg aldri kom til å fyre av eit skot mot noko levande.

(Mann f. 1938, Skaun i Sør-Trøndelag, 41147)

Det er naturlegvis mye mer å hente ut av svarene til jaktundersøkelsen. Vi kunne gått inn i noen av temaene som folk har svært forskjellige syn på, som rovdyrjakt og utstoppede jakttroféer. Men vi ønsker jo ikke å gå inn i julehelgen med krangel og uvennskap. Disse temaene får dere heller ta opp selv, hvis dere ønsker å få litt høyere temperatur rundt bordet i julefeiringen. Nei, i stedet runder vi av denne julehilsenen fra Norsk etnologisk gransking med noen jakthistorier og noen matoppskrifter.

Jaktprat

Fortellinger om jakt kan være så mangt. Det spenner fra betydningsfulle egne opplevelser til ganske standardiserte vitser. Her kommer et eksempel fra hver ytterkant. Først en fortelling om "min første jakt" og deretter et par vitser om karer og koner.

Mitt første rådyr: Min far hadde gått på rådyrjakt på egen eiendom og kom hjem etter noen timer, fullstendig utslitt. Han hadde skadeskutt et rådyr, og jeg fikk beskjed om å ta med meg våpen og gå og hente dyret. Det var sporsnø, og greit å følge sporet helt til det forsvant i en bekk. Jeg skjønnte at dyret hadde gått i bekken, og jeg gikk også nedover bekken. Etter en stund fant jeg dyret i live på elvebredden. Jeg skjøt dyret, og bar det hjem. Det var et stort dyr og veide sikkert mellom 30 og 40 kg. I hvert fall var jeg ganske sliten da jeg kom hjem. Dyret ble slaktet og hengt på stabburet. Dette falt sammen med at min mor var på sykehus, og det var greit å spise opp rådyret, for så var det aldri noe problem med å finne på mat til middag. Dette var før fryseboksenes tid, og i løpet av en måned eller så hadde vi spist opp hele dyret.

(Mann f. 1937, Ringsaker i Hedmark, 41073)

Det var en mann som skulle på jakt og kona ga ham godt med niste og gode råd på veien. Sekken ble tung og han ble svett og varm så han hang sekken fra seg på en grein. Han trasket rundt, og plutselig synes han han så en elg. Han brente av et skudd og løp bort for å se. Det viste seg at det var sekken han hadde skutt. Han gikk hjem til kona som spurte hvordan det hadde gått med jakta. Han fortalte hva som hadde skjedd og da utbrøt kona: Det var da inderlig bra at du ikke hadde på deg sekken da du skaut!

(Kvinne f. 1937, Oslo, 41126)

To kameratar sto på post i nærleiken av kvarandre. Like ved gjekk hovedveigen mot kyrkja. Da kom det eit begravelsesfylgje forbi der. Den eine karen legg ned børsa og tar av seg hatten, knepper hendane og ber sitt Fader Vår. Kameraten spør kvifor han gjer dette. «Jo det er kona mi som skal begravast i dag.»

(Kvinne f. 1957, Vinje i Telemark, 41125)

Den gode replikken kan gjerne gi grunnlag for en god historie. Folk som kan komme med gode replikker kan lage historier av de fleste hendelser.

Jeg husker et intervju i fjernsynet for noen år siden med to fåmælte eldre menn med røde luer, fra en av dalene våre. Jakten var overstått og intervjueren spurte om de var fornøyd med resultatet. «Jo...», svarte den ene. «Var du også fornøyd med jakten?» spurte intervjueren den andre. «Nja ...», svarte den andre «det vart skoten en mann.» Så tilføyde han i en litt mer optimistisk tone «Men han daua itte før da'en etter!»

(Kvinne f. 1928, Sandefjord i Vestfold, 41117)

Misforståelser og pinlige situasjoner er også bra stoff.

En gang på 1930-tallet skulle to menn fra Kongsvinger på spilljakt. Dette hadde tidligere vært en tillatt jaktform, men nå var det forbudt. Den ene mannen var konduktør på jernbanen. Den gangen var det ikke slik at man hadde spesialklær for enhver sportslig aktivitet. Han tok med seg uniformsfrakken i sekken for å bruke den dersom det ble kaldt utpå morgensiden. Den andre mannen skulle ta seg en liten rekognoseringstur i terrenget. Konduktøren som sto igjen begynte å fryse litt, og han satte på seg frakken. Da mannen som hadde gått den lille turen vendte tilbake, fikk han se det blinket i knappene i uniformsfrakken. Han trodde dette var lensmannen som hadde innfunnet seg, og han satte av gårde. Den andre så hva som skjedde, men visste ikke grunnen. Han satte etter førstemann. Etter en stund snublet karen i ei rot og falt. Da «lensmannen» nådde ham igjen, fikk han en skikkelig overhaling for det utrolig dumme i å ha med seg en uniformsfrakk på spilljakt.

(Mann f. 1935, Rælingen i Akershus, 41384)

Historier om møter med bjørn er fra gammelt av en egen sjanger i norsk fortellerkunst. Bjørnen er et så spesielt dyr at alle møter med den er verdt å fortelle om.

For to tre år sidan under elgjakta fekk Per bjørn på besøk 5 – 10 meter frå der han sit på post. Han fekk sakt frå til dei andre via jaktradioen at han såg bjørnen, så vist den gjekk til angrep skaut han i nødverge. Politi blei kontakta og vedkomande jaktlag fekk klarsignal. Men Bjørnen hadde berre kikka på Per 2-5 minutter, brumma og gått vidare. Per fekk tatt bilde av fotspor og avføring. Posten til Per ligg på garden her hjå meg. (Kvinne f. 1957, Vinje i Telemark, 41125)

En bonde fra Finnmark i kamp med en bjørn. — Kerguelen Trémarec 1777.

Far fortalde om ein gong han var på jakt oppe i eit heiområde her. Det var ulendt, han hoppa ned frå ein stor stein og på det han i farten oppfatta som ei stor tuve, men det var i staden ein bjørn. Kven som vart mest forfjamsa er ikkje godt å sei, men dei for i alle fall kvar til sin kant! (Mann, f. 1936, Fyresdal i Telemark, 41157)

Alle rester av rare, gammeldagse og overtroiske skikker er naturlegvis også interessant. Her er et eksempel som ikke handler om jaktlykke, men om tabuer knyttet til forestillinger om at en gravid kvinne kunne skade fosteret dersom hun så visse ting eller gjorde visse typer handlinger.

Det var noen i bygda mi da eg var lita som gikk med børse på ryggen. Eg husker at de kom tilbake med fangst i sekken. De hadde da bundet et klede over snuten på haren, og det skulle være for at jenter og damer ikkje skulle se snuten på den. Da kunne de få barn med hareskår, blei det sagt. Så eg var godt voksen før eg fikk se at haren var et pent dyr. (Kvinne f. 1933, Nord-Varanger i Finnmark, 41375)

Men jakthistorien frem for noen er vel den som handler om et usannsynlig godt skudd.

Ein søndagsmorgon i jakttida for mange år sia, var eg i fjøset og mjølka. Medan eg venta på at mjølkemaskinane gjorde jobben sin, kikka eg ut gjennom vindaugget og fekk sjå ein tiur som sat på ei furutopp bak stabburet. Eg starta tvert, men gjekk så roleg eg kunne ut fjøsdøra mot våningen, for da var eg heilt open for tiuren, der han sat om lag 75 meter unna. Vel ute av syne var det stormfart etter børse og skot, og så ut på baksida av våningen, der eg var dekt av stabburet. Eg hoppa fram kring stabburnova og skaut, tiuren stopa, og eg sprang nedi fjøset igjen og tok av mjølkemaskinene. Da må det vere lov å skryte av at ein har vore effektiv! Etter fjøsstellet var eg oppe i dalen og henta tiuren, og han vart stelt til ein betre middag.

(Mann f. 1927, Tingvoll i Møre og Romsdal, 41130)

Vilt som mat

Her fikk vi en god overgang til vårt siste tema denne gangen, for jakt handler vel først og fremst om å få mat på bordet? Vilt har en spesiell status som festmat, men i husstander som blir sittende med særdeles velfylte frysebokser etter elgjakt eller hjortejakt kan det også gå sport i å bruke viltkjøtt i matretter som i utgangspunktet lages med andre råvarer.

Rype og jerpe er festmat av ypperste merke, og forbeholdes kun spesielle anledninger og spesielt nære venner eller familie. Mine foreldre sverget til Schönberg-Erkens måte å tilberede rype på, det si at hele skroget med fileter, vinger og lår kokes. Nå gjør jeg det heller på den "moderne" måten ved å skjære ut bryststykkene, lår og vinger, og varmebehandler dette for seg, mens skroget med hjerte og krås går til saus.

(Kvinne f. 1971, Bærum i Akershus, 41230)

Haren vommes mens den fortsatt er varm. Henges opp for lagring, 40 døgngader, flås og parteres, fryses for å tilberedes sammen med årets andre harer fra resten av familien. Harene stekes og brunes, før de kokes i gryte for festlig anledning, ofte nyttårsaften.

(Kvinne f. 1971, Oslo, 41205)

Av vilt et vi stort sett berre hjortekjøtt. Er vakse opp med det, tykte før det var litt stramt og sterk og har vore nøye på å lage det godt til, til mine egne born. Om hausten pleier mor mi å ringe og spørje om vi skal dele ein hjort. Når slaktet kjem, handlar det om å finne tid til å ta seg av kjøttet, og lage kjøttdeig. Hjortekjøttet er på den eine sida god mat, steik eller kjøtt til sosakjøtt. På den andre sida er hjortekjøttdeig anvendeleg, prøver å finne bruksområde så godt som råd. Me brukar hjortekjøttdeig i gryterettar med rømme, tytebær og einebær i sausen. Sosakjøttet vert kokt i eiga kraft til det er skikkeleg mørt, deretter laga viltsaus. Ungane elsker sosakjøtt.
(Kvinne f. 1973, Sogndal i Sogn og Fjordane, 41200)

Jeg anser vilt som "helgemat": Kanskje mest fordi det er dyrere, fordi det er naturlig å drikke rødvin til, og fordi det kan ta litt tid å tilberede. Jeg har en kollega som jakter elg hver høst. Hver eneste helg legger han ut bilder eller beskrivelser av elgmiddagene på facebook – dvs han spiser altså elg hver helg. Elgbiff, stek, karbonader, elghakk, elgtaco (!), ulike gryteretter, pølser, speket elg, marinader, ulike sauser osv - rett og slett en imponerende bruk av alle deler av elgen og fantasifulle oppskrifter. I fjor spurte en annen utpå vårparten om det ikke snart var slutt på den elgen. Men i år har han visstnok skutt fem elg, og jeg kan se frem til flere kreative elgoppskrifter på Facebook hver helg.
(Kvinne f. 1978, Oslo, 41201)

Oppskrift på elgkjøttkaker:

1 kg elgkjøttdeig

500 g svinekjøttdeig

1 sp salt

4 sp potetmel

1 dl matfløte

5 dl melk

Litt einebær knuses

Litt malt nellik

Litt allehånde

*Server med potet, grønnsaker og brun saus. Av grønnsaker brukar eg gulrøtter, rosenkål og brokkoli, men her kjem smak og behag. Brun saus smakar eg til med geitost (heimelaga) eller brun ost, kva ein har i huset. Tytebærrømme og flatbrød blir servert til. Tytebærrømme: 3 – 4 spiseskeier nyrørte tytebær blandast i 1 beger sæterrømme. Bon appettit!
(Kvinne f. 1957, Vinje i Telemark, 41125)*

Anders Beer Wilse 1907: Rypejakt på Filefjell

God julehelg – godt nytt år!

Line Grønstad

Eli Irene Johnsen Chang

Kristin Østang

Audun Kjus

Norsk etnologisk gransking

Oslo 2014

ISBN 978-82-91161-41-9

ISSN 1500-0966